

Γ. Στρατούλη - Ν. Η. Andreasen - Ε. Καλογηροπούλου - Ν. Κατσικαρίδης
Δ. Κλουκίνας - Γ. Κορομηλά - Ε. Μαργαρίτη - Τ. Μπεκιάρης

‘ΣΠΙΤΙΑ & ΑΥΛΕΣ’ ΣΤΟ ΝΕΟΛΙΘΙΚΟ ΟΙΚΙΣΜΟ ΑΥΓΗΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ: ΤΟ ΚΤΙΡΙΟ 5 ΚΑΙ ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΙΚΟΙ ΑΝΟΙΧΤΟΙ ΧΩΡΟΙ

προφορική ανακοίνωση, 01.03.2012

Εισαγωγή

Το αρχαιολογικό πρόγραμμα [*] του Νεολιθικού Οικισμού Αυγής συμπληρώνει φέτος δέκα χρόνια ερευνητικής δραστηριότητας. Πρόκειται για ένα πολυδιάστατο διεπιστημονικό έργο με στόχο τη μελέτη, την προστασία και την ανάδειξη της θέσης. Οι ανασκαφές [*] των ετών 2002-2008 [*], που πραγματοποιήθηκαν από την ΙΖ' ΕΠΚΑ σε έκταση περίπου 2000 τμ, έφεραν στο φως ενδιαφέροντα αρχιτεκτονικά στοιχεία και κατασκευές, όπως τάφρους οριοθέτησης, κτίρια, φούρνους & λάκκους, και αποκάλυψαν ανοιχτές περιοχές, ταφές, βιοαρχαιολογικά κατάλοιπα και αντικείμενα του υλικού πολιτισμού της νεολιθικής κοινότητας. Η μελέτη του αρχαιολογικού υλικού [*] πραγματοποιείται συστηματικά εδώ και μία τριετία (2009-2011) [*], σε συνδυασμό με ειδικές γεωαρχαιολογικές, περιβαλλοντικές και πετρογραφικές αναλύσεις, στοχεύοντας στη προσέγγιση όψεων της νεολιθικής κοινωνίας. Τμήμα των μελετών πραγματοποιείται στα πλαίσια 5 διδακτορικών διατριβών, που εκπονούνται σε Πανεπιστήμια της Ελλάδας και του εξωτερικού. Τα αποτελέσματα του συνόλου των μελετών θα συμπεριληφθούν στις επικείμενες δημοσιεύσεις των ανασκαφών. Για τα επόμενα χρόνια προγραμματίζεται η Δημοσίευση του Δυτικού Τομέα.

Παράλληλα με την αρχαιολογική έρευνα προωθούνται και οι κοινωνικοί στόχοι [*] του προγράμματος. Το ουσιαστικότερο βήμα σε αυτή τη κατεύθυνση αποτελεί η υλοποίηση, κυρίως το 2009 και το 2011, του Εκπαιδευτικού Προγράμματος με τίτλο 'Στην Αυγή των Πρώτων Αγροτών' [*]. Το πρόγραμμα αυτό απευθύνεται σε μαθητές δημοτικού και γυμνασίου [*], επιδιώκοντας μεταξύ άλλων την εξοικείωση τους με τη Νεολιθική Εποχή και την ενημέρωσή τους σχετικά με τα αποτελέσματα της αρχαιολογικής έρευνας που πραγματοποιείται στην Αυγή. Στις εκπαιδευτικές δράσεις συμμετείχαν περισσότεροι από 1000 μαθητές από σχολεία της ΠΕ Καστοριάς. Σε ότι αφορά στην ανάδειξη & προστασία του Νεολιθικού Οικισμού [*], στο διάστημα 2008-2010 ολοκληρώθηκαν τόσο η συνολική μελέτη παρεμβάσεων στο χώρο για τη δημιουργία ενός Διαδραστικού Αρχαιολογικού Πάρκου έκτασης περ. 100 στρ. με πυρήνα του το νεολιθικό οικισμό [*], όσο και δύο μελέτες εφαρμογής για την υλοποίηση με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ της α' φάσης αυτού του έργου, συγκεκριμένα α) του στεγάστρου προστασίας & διαδρομών των επισκεπτών στο δυτικό τμήμα του νεολιθικού οικισμού, και β) των υποδομών εισόδου-επισκεψιμότητας του υπό ανάδειξη αρχαιολογικού χώρου.

Η σημερινή μας ανακοίνωση [*] αποτελεί ένα πρώτο βήμα στη προσπάθεια συνομιλίας διαφορετικών μελετών, με στόχο την προσέγγιση της νεολιθικής ζωής σε επίπεδο μικρο-κλίμακας, δηλαδή στην ανάλυση του αρχαιολογικού υλικού σε

συγκεκριμένα κτίρια και ανοιχτούς χώρους της θέσης με στόχο την αναγνώριση γεγονότων και πρακτικών μέσα στα συν-κειμενικά πλαίσιά τους χωρίς καμία πρόθεση γενίκευσης.

Για αυτούς τους λόγους, επιλέξαμε να εστιάσουμε σε μια συγκεκριμένη περίοδο της ζωής της νεολιθικής κοινότητας, συγκεκριμένα στην πρωιμότερη οικιστική φάση, την αποκαλούμενη ΑΥΓΗ Ι, εξετάζοντας όψεις της καθημερινότητας, όπως αυτή αντιπροσωπεύεται στις επιχώσεις και τα υλικά κατάλοιπα που αποκαλύφθηκαν σε 'σπίτια & αυλές' της νεολιθικής Αυγής.

Η θέση

Ο νεολιθικός οικισμός Αυγής βρίσκεται σε λοφώδη ημι-ορεινή περιοχή (σε υψόμετρο 740 μ) στα Β και σε απόσταση 500 μ. από το ομώνυμο χωριό στο κεντροδυτικό τμήμα της Περιφερειακής Ενότητας Καστοριάς [*]. Εδράζεται σε έναν έντονα διαβρωμένο αναβαθμό [*] και η έκτασή του υπολογίζεται σε περ. 50 στρέμματα [*], από τα οποία έχουν ερευνηθεί ανασκαφικά τα 2 στρ. Ο οικισμός οριοθετούνταν τουλάχιστον στα δυτικά από δυο επάλληλες τάφρους.

Η ανασκαφή [*] χωρίζεται συμβατικά σε τρεις τομείς: τον Ανατολικό, τον Κεντρικό και το Δυτικό Τομέα [*], οι οποίοι διαιρούνται σε επιμέρους περιοχές [*].

Κτίριο 5

Το Κτίριο 5 βρίσκεται στο Δυτικό Τομέα των ανασκαφών [*] και εντάσσεται στην οικιστική φάση ΑΥΓΗ Ι, η οποία χρονολογικά εκτείνεται στο β' μισό της 6ης χιλιετίας. Πρόκειται για κτίριο ορθογώνιο και ελεύθερο στο χώρο, με προσανατολισμό στον άξονα ανατολής-δύσης. Θεμελιώνεται απευθείας στο φυσικό έδαφος, σε μια υπερυψωμένη περιοχή της θέσης, με έντονα κατηφορικές κλίσεις προς τα ανατολικά και τα βόρεια [*]. Το Κτίριο, βάσει ραδιοχρονολογήσεων σε δείγματα άνθρακα, τοποθετείται στις αρχές της Νεότερης Νεολιθικής περιόδου (NN Ι) και βάσει βαθμονομημένων ηλικιών (cal BC) μεταξύ 5300 και 5060 π.Χ. (1σ).

Όπως και άλλα κτίρια της ίδιας οικιστικής φάσης, το Κτίριο 5, το οποίο υπέστη ισχυρή και πιθανότατα σκόπιμη καύση, χαρακτηρίζεται από ένα εκτεταμένο στρώμα καταστροφής, που έχει διαταραχθεί [*] σε πολλά σημεία από λάκκους, τάφρους θεμελίωσης, οπές πασσάλων, και άλλα κατάλοιπα της εντατικής χρήσης του χώρου κατά τις νεότερες φάσεις του οικισμού (ΑΥΓΗ ΙΙ & ΙΙΙ). Το στρώμα καταστροφής περιλαμβάνει τα κατάλοιπα της ανωδομής του κτιρίου [*], τα οποία έχουν καταρρεύσει στη θέση τους, σφραγίζοντας το δάπεδό του. Με βάση την έκταση του στρώματος καταστροφής και του υποκείμενου καμένου δαπέδου [*] το μέγεθος του κτιρίου υπολογίζεται σε περ. 70 τμ. Σημειώνουμε ότι το Κτίριο 5 ανασκάφηκε τμηματικά με κριτήριο την ενσωμάτωσή του στο υπό ανάδειξη και επισκέψιμο τμήμα της θέσης.

Η τεχνική θεμελίωσης του κτιρίου στο φυσικό αργιλώδες υπόβαθρο της θέσης δημιουργεί πολλά ερωτήματα, κυρίως λόγω της δυσκολίας ταύτισης οπών πασσάλων που να είναι σύγχρονοι με το κτίριο και να επιτρέπουν την ασφαλή ανάγνωση κάτοψης. Είναι πολύ πιθανό, πάντως, η θεμελίωση να περιλάμβανε

φέροντες πασσάλους, μεγάλης σχετικά διαμέτρου, που εμπήγονταν απευθείας στο έδαφος. Διαφωτιστικές για την κατασκευή του ξύλινου σκελετού του Κτιρίου είναι οι πληροφορίες που αντλούνται από το μεγάλο όγκο τμημάτων κεραμοποιημένου οικοδομικού πηλού, καθώς και από τις παρατηρήσεις πεδίου. Δύο είναι οι κύριες τεχνικές τοιχοδομίας. Η μία [*] αντιπροσωπεύεται από μεγάλο αριθμό δειγμάτων [*] με αποτυπώματα κατακόρυφων κυλινδρικών πασσάλων μεσαίας διαμέτρου (6-10 εκ.) και διαιρεμένων ξύλων ανάλογων διαστάσεων, που τοποθετούνταν παράλληλα και το ένα δίπλα στο άλλο ή σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους. Η άλλη τεχνική τοιχοδομίας [*] είναι η ευρέως γνωστή ως wattle-and-daub [*], δηλαδή η χρήση πλέγματος κλαδιών μικρής διαμέτρου (1-2 εκ) ανάμεσα σε κατακόρυφα, κυλινδρικά ή διαιρεμένα, στοιχεία. Δεν αποκλείουμε, όμως, και την τμηματική εφαρμογή εναλλακτικών τεχνικών κατασκευής, όπως την οριζόντια και χωρίς πλέξη τοποθέτηση κλαδιών, γνωστή από εθνογραφικές μελέτες, η οποία υποδεικνύει ότι η τελική μορφή της ανωδομής απέχει, πιθανότατα αρκετά, από τις ιδανικές αρχαιολογικές αποκαταστάσεις των Νεολιθικών κτιρίων. Τέλος, ικανός αριθμός δειγμάτων [*] επιβεβαιώνει την κατασκευή σανιδιών που χρησιμοποιούνταν είτε ανάμεσα και σε επαφή με τα κατακόρυφα στοιχεία ή ως επιπλέον επένδυση της τοιχοδομίας ή της στέγης. Σε κάθε περίπτωση, ο ξύλινος σκελετός επενδυόταν με στρώση οικοδομικής λάσπης, πάχους περίπου 10 εκ. αναμειγμένης με άχυρα.

Αρκετά τμήματα πηλών φέρουν δύο ή και περισσότερες στρώσεις αχυροπηλού πάχους περίπου 2-3 εκ. Το γεγονός αυτό μπορεί να συνδεθεί με τη σταδιακή επένδυση των εξωτερικών τοίχων κατά την αρχική κατασκευή (ώστε να επιτευχθεί το κατάλληλο στέγνωμα του πηλού) ή με την επισκευή και περιοδική ανανέωση των επιφανειών της τοιχοδομίας. Επιπλέον, σε αρκετά τμήματα οικοδομικού πηλού με αποτυπώματα πλέγματος κλαδιών διατηρούνται ίχνη λεπτού επιχρίσματος. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τον μικρότερο αριθμό και το μικρότερο πάχος των εν λόγω δειγμάτων (που δεν ξεπερνάει τα 7,5 εκ.), οδηγεί στη σκέψη ότι η τεχνική wattle-and-daub εφαρμόζεται στην κατασκευή εσωτερικών τοίχων/διαχωρισμάτων ή κάποιου τμήματος της ανωδομής (π.χ. κοντά στη στέγη) που είναι καλύτερα προστατευμένο από την επίδραση της βροχής. Αναφορικά με τη στέγη, δεν έχουν προς το παρόν εντοπιστεί τμήματα που να επιβεβαιώνουν τη χρήση οικοδομικού πηλού για την επάλειψή της.

Κάτω από τους πεσμένους τοίχους του οικοδομήματος [*] αποκαλύφθηκε ένα στρώμα, μαύρης επίχωσης, πάχους έως και 5 εκ. στην ανατολική περιοχή του Κτιρίου. Η επίχωση αυτή αντιπροσωπεύει σύμφωνα με την γεωαρχαιολόγο Στέλλα Κυριλλίδου το καμένο δάπεδο του κτιρίου [*]. Μικρομορφολογικά εξετάζεται και η πιθανότητα το μεγάλο πάχος της μαύρης επίχωσης να ενσωματώνει περισσότερους του ενός κύκλους ζωής του Κτιρίου, σύντομης διάρκειας ο καθένας. Η ακριβής σύνθεση της επίχωσης του δαπέδου παραμένει υπό διερεύνηση και αποτελεί αντικείμενο μικρομορφολογικών και γεωχημικών αναλύσεων.

Στο βόρειο άκρο του στρώματος καταστροφής [*] του Κτιρίου, τμήματα της ανωδομής του έχουν καταρρεύσει πάνω σε μια στρώση λευκωπού/κιτρινωπού πηλού [*]. Πρόκειται για μια ειδικά διαμορφωμένη επιφάνεια, που βρισκόταν σε επαφή με τμήμα του βόρειου τοίχου του κτίσματος, κατά μήκος του οποίου διαμορφωνόταν ενδεχομένως ένας ημι-υπαίθριος χώρος κάτω από την προεξέχουσα στέγη.

Ο εσωτερικός εξοπλισμός του Κτιρίου 5 παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Στο νοτιοδυτικό τμήμα του [*] ανασκάφτηκε λάκκος [*] κυκλικής κάτοψης, διαμέτρου περ. 80 εκ. και βάθους 45 εκ., διανοιγμένος στο φυσικό υπέδαφος, ο οποίος περιείχε περισσότερους από 40.000 αποθηκευμένους σπόρους δίκοκκου σιταριού [*], που κάηκαν κατά το επεισόδιο καταστροφής του κτιρίου. Τα σιτηρά αποτελούσαν καθαρό προϊόν, είχαν, δηλαδή, περάσει όλα σχεδόν τα στάδια επεξεργασίας πριν την τροφοπαρασκευή. Ο λάκκος θα πρέπει να διασφάλιζε την προστασία του περιεχομένου του από την προσβολή μυκήτων, αν και ανασκαφικά δεν έχει επιβεβαιωθεί. Στα τοιχώματα του λάκκου [*] ήταν κάθετα τοποθετημένο ένα μικρό καμένο τριβείο, προφανώς αποθηκευμένο, ώστε να αποτελέσει τμήμα του εξοπλισμού επεξεργασίας των καρπών. Στο εσωτερικό του [*] εντοπίστηκαν, επίσης, τμήματα οικοδομικού πηλού με αποτυπώματα ξύλινων στοιχείων, προφανώς τμήματα της ανωδομής του κτιρίου που κατέρρευσαν μέσα στην κοιλότητα.

Η παρουσία θερμικών ή άλλου είδους κατασκευών στο εσωτερικό του κτιρίου είναι δύσκολα αναγνώσιμη. Στον κεντρικό χώρο του κτιρίου [*] έχει εντοπιστεί συγκέντρωση τμημάτων οικοδομικού πηλού που φέρουν μία επίπεδη και πιθανώς επιχρισμένη επιφάνεια. Είναι αρκετά εύθρυπτα και επομένως δεν είχαν δεχτεί συστηματικά την επίδραση της φωτιάς, αντιπροσωπεύοντας πιθανότατα κάποια πλατφόρμα εργασιών.

Στα ευρήματα του κτιρίου περιλαμβάνονται λίγα πυριτολιθικά και τριπτά εργαλεία, διατροφικά κατάλοιπα, όπως αρκετοί σπόροι δίκοκκου σιταριού, αλλά και λίγα οστά μικρών ψαριών (κυπρινοειδή) και μύδια του γλυκού νερού σύμφωνα με την ειδική στην ιχθυοπανίδα συνεργάτη της ανασκαφής Τατιάνα Θεοδωροπούλου. Η ανάλυση των ευρημάτων αυτών, που θα πραγματοποιηθεί στις επόμενες περιόδους μελέτης, αναμένεται να φωτίσει περισσότερο την καθημερινότητα του νεολιθικού αυτού νοικοκυριού.

Ανοιχτοί χώροι στα Α και Β του Κτιρίου 5 της φάσης ΑΥΓΗ Ι

Η εκτεταμένη ανασκαφή που πραγματοποιήθηκε στους ανοιχτούς χώρους [*] της ΑΥΓΗΣ Ι που εκτείνονται ανατολικά και βόρεια του Κτιρίου 5 έφερε στο φως θερμικές κατασκευές, βιοαρχαιολογικό υλικό και μεγάλο αριθμό κινητών ευρημάτων. Οι επιχώσεις των ανοιχτών χώρων χαρακτηρίζονται από γκρίζα χρώματα [*], γεγονός που υποδεικνύει υψηλή περιεκτικότητα σε οργανικά στοιχεία, όπως στάχτες και άνθρακες, από την απουσία ενδείξεων για την ύπαρξη κτιριακών δομών και από ευρήματα, που παραπέμπουν σε μια ποικιλία δραστηριοτήτων και πρακτικών. Οι ραδιοχρονολογήσεις των συγκεκριμένων περιοχών εκκρεμούν, αλλά τα στρωματογραφικά δεδομένα υποδεικνύουν πως τμήματα των επιχώσεών τους είναι σύγχρονα με το Κτίριο 5 και το γειτονικό του Κτίριο 2α της ίδιας οικιστικής φάσης (ΑΥΓΗ Ι) και ενδεχομένως να αποτελούν υπαίθριους χώρους δραστηριότητας που σχετίζονται με αυτά.

Η ανοιχτή περιοχή [*] που εκτείνεται στα ανατολικά του Κτιρίου 5 ως τα νότια του Κτιρίου 2α, επίσης της φάσης ΑΥΓΗ Ι, έχει έκταση περίπου 150 τμ. Οι επιχώσεις του εκτεταμένου αυτού υπαίθριου χώρου αναπτύσσονται πάνω στο φυσικό υπόβαθρο της θέσης, που σε πολλά σημεία εμφανίζεται σε χαμηλότερο υψόμετρο από εκείνο

των υπερυψωμένων γειτονικών Κτιρίων 5 και 2α. Οι έντονες κλίσεις που παρουσιάζει το υπόβαθρο της ανοιχτής περιοχής τόσο από τα δυτικά προς τα ανατολικά όσο και από τα ανατολικά προς τα δυτικά, υποδεικνύουν την παρουσία μιας εκτεταμένης κοιλάτητας, που δεν γνωρίζουμε, προς το παρόν, αν ήταν τεχνητά κατασκευασμένη, ή αν αποτελούσε μια φυσική ιδιομορφία του υποβάθρου.

Στη συγκεκριμένη ανοιχτή περιοχή έχει αποκαλυφθεί μόνο μια πλήληνη θερμική κατασκευή [*]. Πρόκειται για υπόσκαφο φούρνο [*] ελλειπτικού σχήματος και διαστάσεων 0.95μ x 0.60μ. Οι διαστάσεις του [*] επιτρέπουν το βράσιμο τροφών σε αγγεία μικρού μεγέθους, το ψήσιμό τους στα κάρβουνα/θράκα (grilling) και το καβούρδισμα καρπών (από εθνολογικά παράλληλα).

Τα κινητά ευρήματα της ανοιχτής περιοχής αφηγούνται τις δικές τους ιστορίες.

Κυρίαρχο στοιχείο της κεραμικής από τις επιχώσεις της συγκεκριμένης περιοχής είναι η παρουσία μικρού και μεσαίου μεγέθους οστράκων (στην πλειονότητά τους μέχρι 5 εκ.), γεγονός που υποδηλώνει μετακίνηση από την αρχική περιοχή απόθεσής τους. Αρκετά από αυτά φέρουν υψηλό βαθμό φθοράς (κατά προσέγγιση 30%), ενώ επίσης μεγάλος αριθμός τους είναι εντελώς φθαρμένα και επομένως αδιάγνωστα εξαιτίας της παραμονής τους σε ανοιχτό χώρο για μεγάλο χρονικό διάστημα. Επιπλέον, λίγα όστρακα από αυτή την περιοχή είναι ισχυρά καμένα, σχεδόν υαλοποιημένα, και ίσως να κάηκαν μαζί με τα γειτονικά κτίρια ή σε κάποιο παρόμοιο γεγονός/επεισόδιο. Την εικόνα που περιγράφεται παραπάνω συμπληρώνουν οι λίγες συνενώσεις οστράκων, τα οποία προέρχονται από διαφορετικές μικρο-περιοχές και επίπεδα, γεγονός που συνδέεται με τη σύνθετη αποθετική και μετα-αποθετική ιστορία αυτού του χώρου.

Ένας μεγάλος αριθμός οστράκων (περίπου 20-30% επί συνόλου περ. 4.000 οστράκων) ανήκει σε αγγεία των μαύρων στιλβωμένων και γυαλισμένων κατηγοριών., οι οποίες συχνά φέρουν ποικιλία διακοσμήσεων, όπως ρυτιδωτή και εγχάρακτη. Πολυπληθής είναι και η κατηγορία των μελανοστεφών αγγείων (10-15%), ενώ σημαντική είναι και η παρουσία καστανών και κόκκινων στιλβωμένων και γυαλισμένων (περίπου 10%), με ποικιλία, επίσης, διακοσμήσεων. Οι παραπάνω κατηγορίες αφορούν κυρίως σε μικρού και μεσαίου μεγέθους αγγεία, όπως φιάλες, ενώ δεν λείπουν και αγγεία μεγαλύτερου μεγέθους, όπως ευρύστομα ή αγγεία με λαιμό. Από τα χονδροειδή/αδιακόσμητα αγγεία αναγνωρίζονται εύκολα τα «ταψιά» (plateaux), αλλά και τα μεγαλύτερα αποθηκευτικά (πιθοειδή).

Όπως γίνεται σαφές από τα παραπάνω, η κεραμική της περιοχής περιλαμβάνει μεγάλη ποικιλία κατηγοριών και σχημάτων αγγείων, τα οποία πριν τη θραύση και τελική απόθεσή τους σε αυτό τον ανοιχτό χώρο είχαν χρησιμοποιηθεί σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων.

Τα απολεπισμένα εργαλεία [*] της περιοχής είναι ελάχιστα. Σε αυτά περιλαμβάνονται 77 υποπροϊόντα κατεργασίας, μικρότερα των 5 χιλ., 17 πρισματικές λεπίδες με δευτερογενή επεξεργασία, ίχνη χρήσης και στίλβη κατά μήκος των κόψων, που παραπέμπουν στη χρήση τους για κοπή σιτηρών, είτε ανεξάρτητα, είτε ως στοιχεία δρεπανιών ή παρόμοιων εργαλείων. Η παρουσία

υποπροϊόντων κατεργασίας δεν συνδέεται προς το παρόν με την αναγνώριση συγκεκριμένης περιοχής κατασκευής απολεπισμένων εργαλείων.

Τα 156 τριπτά εργαλεία [*] της περιοχής παραπέμπουν σε ένα ευρύ φάσμα καθημερινών πρακτικών. Τριβεία και τριπτήρες, που συμμετείχαν σε διαδικασίες σχετικές με την επεξεργασία φυτικών τροφών, ειδικότερα με την προετοιμασία της τροφής, αλλά και την παραγωγή κόκκινων χρωστικών ουσιών απαντούν αρκετά συχνά. Σπανιότερα συναντούμε εργαλεία, όπως στιλβωτήρες και κρουστήρες, που εμπλέκονται σε επιμέρους στάδια ακολουθιών κατασκευής και συντήρησης υλικών, αντικατοπτρίζοντας δεξιότητες και τεχνικές που έχουν εφαρμογή σε διαφορετικές τεχνολογίες (π.χ. κεραμική τεχνολογία, οικοδομική τεχνολογία κ.ά.). Η συντριπτική πλειονότητα αυτών των αντικειμένων, ιδιαίτερα των τριβείων και των τριπτήρων, αντιπροσωπεύεται με πολύ μικρά θραύσματα, που συνήθως ανταποκρίνονται στο 1/5 των αρχικών διαστάσεων του εργαλείου. Είναι πολύ πιθανό, λοιπόν, πως τα συγκεκριμένα τέχνηρα είχαν απορριφθεί στον ανοιχτό αυτό χώρο.

Στα Βόρεια του Κτιρίου 5 [*], σε απόσταση 7.00 μ. από αυτό, εντοπίζεται ένα σύμπλεγμα τριών θερμικών κατασκευών με διαφορετικά μορφολογικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά. Η μεσαία κατασκευή είναι ένας υπόσκαφος φούρνος [*] ελλειπτικού σχήματος, διαστάσεων 0.60x0.40μ., με κυκλικό οπαίο διαμέτρου 25 εκ. στο ανώτερο σημείο του θόλου του. Ο θόλος είχε καταρρεύσει στο εσωτερικό της κατασκευής, που περιείχε μεγάλη ποσότητα στάχτης [*]. Στα ανατολικά του υπήρχε μια εστία διαμέτρου 0.50μ, ενώ στα δυτικά του τα κατάλοιπα ενός μικρού υπόσκαφου φούρνου [*] διαστάσεων 0,45x0,35μ. Το μικρό μέγεθος των κατασκευών δεν παραπέμπει σε συγκεντρώσεις ή δραστηριότητες μεγάλης κλίμακας, αντίθετα υποδηλώνει ένα πεδίο καθημερινών πρακτικών που σχετίζονται με την προετοιμασία της τροφής και το μαγείρεμα.

Συζήτηση

Το Κτίριο 5 δίνει ενδιαφέρουσες πληροφορίες, κυρίως σε ότι αφορά στη μορφολογία του και στις οικονομικές πρακτικές που φιλοξενούσε. Τα υλικά και οι βασικές τεχνικές δόμησής του παρουσιάζουν μεγάλο βαθμό ομοιογένειας με άλλα κτίσματα της Αυγής I (π.χ. Κτίριο 2α και Κτίριο 7), υποδεικνύοντας κοινές πρακτικές, αντιλήψεις και επίπεδα τεχνογνωσίας μεταξύ των Νεολιθικών νοικοκυριών. Παρόλα αυτά, διαφοροποιήσεις παρατηρούνται στην εφαρμογή συγκεκριμένων τεχνικών (π.χ. ευρεία χρήση της τεχνικής wattle-and-daub στο Κτίριο 7 σε αντίθεση με την πιο περιορισμένη χρήση της στο Κτίριο 5). Σε κάθε περίπτωση, τα στοιχεία διαφορετικότητας και ποικιλομορφίας θα μπορούσαν να αποδοθούν στις διαφορετικές προτιμήσεις και δεξιότητες των μελών του εκάστοτε νοικοκυριού.

Ως προς τα περιεχόμενα του Κτιρίου, η παρουσία διατροφικών καταλοίπων, όπως σπόροι δίκοκκου σιταριού και οστά ψαριών, και ακόμη λιγιστά τριπτά και απολεπισμένα εργαλεία παραπέμπουν μάλλον σε ένα 'τυπικό' αγροτικό νεολιθικό σπίτι. Το Κτίριο, πάντως, φαίνεται πως ήταν σχετικά 'καθαρό' από ευρήματα τη στιγμή της καταστροφής του, κάτι που θα μπορούσε να αποδοθεί στην εσκεμμένη

εγκατάλειψή του πριν από την καύση του. Επίσης, αν και στο Κτίριο δεν έχει αποκαλυφθεί μέχρι στιγμής κάποια σταθερή θερμική κατασκευή, φαίνεται πολύ πιθανό από τα κατάλοιπα στην επίχωση του δαπέδου του, ότι βασικές λειτουργίες, όπως το μαγείρεμα ή η κατανάλωση τροφής, ως ένα βαθμό πραγματοποιούνταν και μέσα σε αυτό.

Ο αποθηκευτικός λάκκος με τα σιτηρά αποτελεί σπάνιο, αν όχι μοναδικό, αρχαιολογικό εύρημα για τα δεδομένα της ελληνικής Νεολιθικής και παρέχει σημαντικά στοιχεία για τα αγροτικά προϊόντα και τις πρακτικές διαχείρισής τους. Η μεγάλη ποσότητα των καρπών είναι ίσως ενδεικτική της δυνατότητας του συγκεκριμένου νοικοκυριού για τη δημιουργία ή την προμήθεια αγροτικού πλεονάσματος και αποθήκευσής του. Το αποθηκευμένο προϊόν θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σε καιρούς 'ανάγκης', να λειτουργήσει ως ανταλλάξιμο αγαθό ή να αναδιανεμηθεί και να καταναλωθεί από περισσότερα νοικοκυριά. Η παρουσία ενός αποθηκευτικού χώρου μέσα στο κτίριο συνδέει νοητά διαφορετικά κοινωνικά πεδία. Ενσωματώνει από τη μια τη συλλογικότητα, στην οποία παραπέμπουν δραστηριότητες, όπως η σπορά, και ο θερισμός, και από την άλλη την ατομικότητα ενός σπιτιού.

Οι ανοιχτοί χώροι δεν φαίνεται να συνδέονται αποκλειστικά με ένα οικοδόμημα. Αντίθετα, η απουσία διακριτών/τεχνητών ορίων που να περιορίζουν την πρόσβαση, υποδηλώνει χώρους υψηλής διαπερατότητας, προσβάσιμους τουλάχιστον από τους κατοίκους των γειτονικών κτιρίων, στην περίπτωση μας των Κτιρίων 5 και 2α. Τα νοικοκυριά αυτά, ίσως και άλλα που δεν έχουμε εντοπίσει και ανασκάψει ακόμα, προφανώς θα συνυπήρχαν στις περιοχές αυτές, λειτουργώντας, ενδεχομένως, και συλλογικά για την περάτωση κάποιων δραστηριοτήτων, θα μοιράζονταν τον εξοπλισμό των χώρων και ίσως και το παραγόμενο προϊόν. Από την άλλη μεριά δεν αποκλείεται να υπήρχαν νοητά όρια μεταξύ των περιοχών δράσεων κάθε νοικοκυριού ή των χώρων άσκησης διαφορετικών πρακτικών, απολύτως αντιληπτά στους νεολιθικούς, αλλά δύσκολα ανιχνεύσιμα αρχαιολογικά.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο χαρακτήρας των δύο ανοιχτών περιοχών που εξετάσαμε. Ο χώρος στα Βόρεια του Κτιρίου 5 φαίνεται να φιλοξενεί κυρίως τροφοπαρασκευαστικές δραστηριότητες, ενώ στον χώρο στα Ανατολικά περιοχές μαγειρέματος και κατασκευής αντικειμένων γειτνιάζουν με περιοχές απόρριψης υλικών. Η διαχείριση των απορριμμάτων συνιστά μια πρακτική με κοινωνικό περιεχόμενο. Υπολείμματα διατροφής και καθημερινά αντικείμενα που έχουν ολοκληρώσει τον κύκλο χρήσης τους συνδέονται με συγκεκριμένες μνήμες, γεγονότα και νοήματα και αποτίθενται σε μια περιοχή πολύ κοντά στα νοικοκυριά και στις περιοχές δράσης τους. Αναμφίβολα αυτές οι πρακτικές έχουν ιδιαίτερη σημασία και η συσσώρευση των υλικών αυτών σε έναν ορατό και ενεργό χώρο, διαμορφώνει μια ιδιαίτερη βιογραφία για την περιοχή που αξίζει να ερευνησουμε πιο συστηματικά στο μέλλον. Σε κάθε περίπτωση, οι ανοιχτοί χώροι δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται μόνο ως περιοχές δραστηριότητας, αλλά ως *κοινωνικά πεδία*, στα οποία συνυπάρχουν και αλληλεπιδρούν άνθρωποι, φυτά, ζώα και υλικά, εφαρμόζονται πρακτικές, δεξιότητες και γνώσεις, και διαμορφώνονται και εμπεδώνονται κοινωνικές ταυτότητες.

